

Українсько-німецька перспектива медіації: допомоги знайти шлях до примирення

Світлана ФІЛОНЕНКО,
Микола БІЛОКОПИТОВ (фото)

Альтернативне розв'язання спорів і конфліктів в Україні запроваджується дуже повільно, хоча інтерес до медіації значно зріс, і його формують не лише представники юридичної спільноти. Актуальним є дослідження зарубіжного досвіду застосування медіації, зокрема німецького.

14

Засідання «круглого столу» «Медіація як спосіб розвитку громадянського суспільства: українська та німецька перспективи» зібрало під дахом Посольства Федеративної Республіки Німеччина українських та іноземних експертів, фахівців у галузі медіації, науковців, громадськість і молодих юристів. Дискусію організували Інститут законодавства Верховної Ради України, Інститут східноєвропейського права (Мюнхен), Німецький фонд міжнародного правового співробітництва та Німецька служба академічних обмінів.

Після вітальних промов керівника Правового та консульського управління Курта-Георга ШТЪОКЛЬ-ШТІЛЬФРІДА та директора Інституту законодавства Верховної Ради України, члена-кореспондента НАНУ, академіка Національної академії правових наук, доктора юридичних наук, професора Олександра КОПИЛЕНКА, медіатор та інструктор із медіації доктор Біргіт КЕЙДЕЛЬ (м. Берлін) розповіла про суть медіації та стан її розвитку в Німеччині, де вона стала невід'ємною складовою суспільного життя. Як з'ясувалося, лише в Берліні існує понад сто шкіл, де готують медіаторів і втілюють різні проекти із сусідніми країнами.

У медіації багато форм і застосувань, але мета одна: вирішувати конфліктні ситуації. За словами експерта, «перевага медіації полягає в народженні конструктивних рішень без застосування жодного з видів державного примусу. Загальновідомими є п'ять переваг медіації – швидкість, конфіденційність, порівняна дешевизна, можливість контролювати результати і зберегти партнерські стосунки з іншою стороною».

З презентацією правових засад медіації і перспектив розвитку законодавства Німеччини виступив доктор Едгар ІЗЕРМАНН, президент Вищого суду землі Брауншвейг у відставці, президент арбітражної палати з питань послуг громадського транспорту (м. Берлін). У багатьох європейських країнах медіація закріплена на законодавчому рівні, але практикується у вузькоспеціалізованих сферах. В інших її широко застосовують у разі відсутності законодавчого врегулювання. До таких країн належить і Німеччина, в якій лише влітку нинішнього року з'явився відповідний законопроект. Його підґрунтям став уже майже десятирічний досвід застосування медіації, яка істотно повсякденного життя перейшла в систему юстиції. За словами Е. Ізерманна, практика припиняти деякі су-

дові процеси, де сторони дійшли згоди щодо предмета спору, і передавати справу медіаторам, з часом поширилася по всій Німеччині. Станом на 2009 рік у країні працювало 200 судів, де примирні процедури пов'язані із судовим процесом, а 600 суддів підготовлені як медіатори. 5 500 спорів завершилися в цих сферах примиренням сторін саме за допомогою медіації.

Із загальним оглядом правових основ медіації в Україні виступив перший заступник директора Інституту законодавства, доктор юридичних наук, професор Олег ЗАЙЧУК. Свого часу було розроблено два проекти законів – «Про медіацію» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо медіації», які під час доопрацювання об'єднали в один і надіслали до Кабінету Міністрів для погодження з центральними органами виконавчої влади. Нині Міністерство юстиції доопрацьовує документ з урахуванням зауважень і пропозицій, після цього його знову внесуть на розгляд уряду. Законопроект, зокрема, визначає принципи медіації та намагається закріпити процедуру її імплементації у вітчизняне правове поле, контролюючи процес навчання та підвищення кваліфікації медіаторів, якість їхніх по-

слуг тощо. Для цього пропонується створити Раду медіаторів та етичну комісію. Загалом цей документ доволі прогресивний і забезпечує умови для самоконтролю та самоорганізації медіаторів.

О. Зайчук також наголосив на потребі прийняття низки інших нормативно-правових актів, окрім базового закону про медіацію, та необхідності поширення інформації в суспільстві. «Особливість змін у сфері суспільних відносин полягає у тому, що вони відбуваються дуже повільно. Під час підготовки законопроекту слід враховувати всі можливі ситуації і ставлення суспільства до медіації, в тому числі, підвищувати правову обізнаність населення. У цьому контексті співпраця із німецькими колегами дуже на часі», – підсумував він.

Фрідріх-Йоахім МЕМЕЛЬ, Головуючий суддя адміністративного суду міста Гамбурга, медіатор, тренер, експерт Ради Європи, розповів про застосування медіації в адміністративних судах Німеччини та співпрацю із судами України в рамках спільного проекту Європейського Союзу і Ради Європи «Прозорість і ефективність судової системи України». Зокрема, під час «Тижня медіації в Україні», що тривав 5–9 липня нинішнього року, у кожному з місцевих судів-учасників відбулися пробні процеси, на яких намагалися вирішувати спори за допомогою третьої нейтральної особи – медіатора. У проєкті брали участь чотири «пілотні» установи – Білоцерківський міський районний суд, Вінницький окружний адміністративний суд, Донецький апеляційний адміністративний суд, Івано-Франківський міський суд.

Інститут медіації, зазначив пан Мемель, успішно застосовується у більшості країн Європи та деяких пострадянських державах. Медіатор ретельно вивчає інтереси обох сторін і спонукає їх до обговорення та пошуку взаємовигідних виходів із кризової ситуації. Отже, підкреслив експерт, медіація успішніше, ніж судовий процес, активізує спілкування між сторонами й допомагає знайти шлях примирення.

Зниження соціальних гарантій, масові порушення трудового законодавства, невідповідність нормативно-правової бази нинішнім суспільним відносинам негативно позначаються на соціально-трудових взаєминах між працівниками, роботодавцями та державою, що спричиняє виникнення колективних трудових спорів. Тому під час їх вирішення значно зростає роль примирних органів, зусилля яких спрямовуються на переведення конфліктів у мирне русло, зведення до мінімуму їх негативних соціальних та економічних наслідків.

Світлана ЗАПАРА, декан юридичного факультету Сумського національного аграрного університету, яка вже протягом 12 років бере участь у проєкті, пов'язаних з

розв'язанням колективних трудових спорів, розповіла про практику застосування посередництва та примирення під час їх вирішення.

Відповідно до Закону «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» указом Президента від 17 листопада 1998 року була створена **Національна служба посередництва і примирення (НСПП)**. Успіх цієї служби значною мірою пов'язаний із поєднанням державних владно-розпорядчих функцій (що викликає довіру сторін спору) із примирно-посередницькою діяльністю. Служба також здійснює підготовку кадрів – *незалежних посередників і трудових арбітрів*, яких внесено до спеціального реєстру. Тому сторони конфлікту мають можливість обирати на власній розсуд осіб-посередників, яким вони довіряють розв'язати спірне питання.

«Причиною величезної кількості колективних трудових спорів, що мають характер відновлення порушеного права, є невиконання норм чинного законодавства про працю. Мені здається, що в ідеалі ця інституція (НСПП. – *Прим. ред.*) повинна працювати в площині інтересу. В трудових відносинах інтересом працівника є покращення умов праці», – зауважила С. Запара.

Ініціатором розвитку програм відновного правосуддя в Україні став Український центр порозуміння (УЦП). **Владислава КАНЕВСЬКА, віце-президент центру,** ознайомила присутніх з його напрацюваннями. Зокрема, з 2003 року почали функціонувати *спеціальні центри відновного правосуддя в громадах*, що надають послуги з примирення вже в 13 регіонах країни, координуючи свою діяльність з місцевими владою, соціальними службами, судами, прокуратурою і міліцією. У 2006-му започатковано модель шкільної служби розв'язання конфліктів, яка дає можливість школярам-медіаторам під керівництвом координатора-психолога допомагати своїм одноліткам вирішувати конфліктні ситуації, використовуючи відновні практики. Завдяки зусиллям Українського центру порозуміння і його партнерів нині діє понад 60 шкільних служб розв'язання конфліктів у 10 областях України.

Український центр порозуміння не залишив поза увагою й *альтернативних способів розв'язання конфліктів у системі правосуддя*. У співпраці з Академією суддів фахівці центру навчають новопризначених суддів регіональних судів основ медіації й альтернативних способів розв'язання конфліктів.

З 2003 року центр активно працює в напрямі законодавчого забезпечення впровадження відновного правосуддя й судової медіації в систему кримінальної юстиції України. За участі центру підготовлено альтернативний проєкт «Закону про медіа-

Як свідчить статистика Європейського суду з прав людини, близько 30 відсотків рішень щодо України стосуються саме порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а саме права на розгляд справи протягом розумного строку. Це призводить до того, що люди дедалі частіше звертають свою увагу на альтернативні (позасудові) засоби вирішення спорів, до яких належить посередництво. Поширеним терміном для його позначення є «медіація» (слово походить від *med* або *medio* (лат.), що означає «середина»).

Медіатор допомагає сторонам спору проаналізувати конфліктну ситуацію в такий спосіб, щоб вони змогли самостійно обрати варіант рішення, який відповідатиме їхнім інтересам і задовольнить їхні потреби.

Медіація за своєю суттю є неформальною, добровільною процедурою, проте результати у розв'язанні конфліктів чудові. Світовий досвід доводить, що вона є майже універсальним способом вирішення суперечок у багатьох сферах, починаючи сімейними і закінчуючи міжнародними. Завдяки присутності медіатора процесуальна змагальність сторін переходить у їхню співпрацю.

цію» і відповідні пропозиції щодо змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів, розроблені проєкт Державної програми впровадження відновного правосуддя в систему кримінальної юстиції України та деякі розділи Національної програми розвитку ювенальної юстиції.

Необізнаність українців щодо альтернативних методів вирішення спорів просто катастрофічна. Але інформування – це, скоріше, завдання держави, яка має для цього відповідні фінансові та організаційні можливості. «За найскромнішими підрахунками, в Україні вже підготовлено близько двох тисяч медіаторів. Найбільшою проблемою для них є відсутність практики. На жаль, вітчизняна судова система у 90 відсотках випадків приносить утому, розчарування і зневіру у справедливості. Тому конче необхідно не лише інформувати суспільство в різний спосіб про те, що медіація – це добра справа, а й показувати її практичне застосування», – резюмувала В.Каневська.

Хочеться сподіватися, що «круглий стіл» стане ще одним кроком уперед на шляху розвитку вітчизняної системи медіації та зробить свій внесок у популяризацію цього ефективного способу розв'язання конфліктів, який в Україні поки що не дуже поширений.

